

Омбудсман України
Ombudsman of Ukraine

ЗВІТ

**про результати відвідування
державної установи
«Харківський слідчий ізолятор»
04.09.2023**

м. Київ, 2023

I. ВСТУП

Для виконання функцій національного превентивного механізму (далі – НПМ) відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, на підставі статей 13, 19¹, 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», 23.08.2023 групою НПМ здійснено відвідування державної установи «Харківський слідчий ізолятор» (далі – СІЗО, установа) (*фото 1, 2, 3*).

Відвідування здійснювали члени групи НПМ:

Хведчук Віталій Васильович, заступник директора Департаменту – начальник відділу інспектування об'єктів контролю в правоохоронних, судових органах та військових формувань Департаменту з питань реалізації національного превентивного механізму Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (керівник групи НПМ);

Потапович Павло Васильович, головний спеціаліст відділу інспектування об'єктів контролю в правоохоронних, судових органах та військових формувань Департаменту з питань реалізації національного превентивного механізму Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;

Омаров Руфат Мурад огли, головний спеціаліст Відділу сприяння роботі регіональних представництв Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;

Ключарьов Костянтин Олегович, представник громадської організації;

Клименко Денис Вікторович, представник громадської організації;

Шумний Артемій Олександрович, представник громадської організації.

Установа знаходиться за адресою: місто Харків, вулиця Полтавський Шлях, будинок 99.

Керівництво установи: Бартощак Євген Миколайович, начальник СІЗО.

Штатна чисельність персоналу установи складається із 397 посад. Фактична чисельність – 259 посад, із них 67,6 % працівників жіночої статі (175 посад).

Загальний некомплект персоналу по установі – 34,8 %.

Планове наповнення установи – 2102 особи.

У день відвідування у СІЗО перебувало 1521 осіб, з них:

ув'язнених – 1107 осіб (серед них – 114 жінок та 9 неповнолітніх);

засуджених – 414 осіб, з них:

засуджених для робіт з господарського обслуговування установи – 28 осіб;

засуджених до довічного позбавлення волі – 2 особи.

На оперативно-профілактичному обліку в установі перебувало:

46 осіб – схильні до суїциду;

32 особи – схильні до членоушкодження;

4 особи – схильні до втечі;

3 особи – схильні до нападу.

Групою НПМ проведено опитування 512 ув'язнених та засуджених, серед них:

- 114 – жінки;
- 9 – неповнолітні;
- 3 – іноземні громадяни.

Попередні зауваження.

Попереднє відвідування СІЗО групою НПМ здійснено 15.07.2020.

За результатами попереднього відвідування установи встановлено такі недоліки у діяльності установи:

- неналежне ведення книги обліку тілесних ушкоджень;
- факти стигматизації;
- порушення норм площі у камерних приміщеннях;
- неналежна організація харчування;
- порушення права на приватність;
- необхідність проведення ремонтних робіт у прогулянкових двориках;
- відсутність баків для питної води у камерних приміщеннях;
- порушення права на доступ до інформації;
- використання праці засуджених без укладання строкових трудових договорів;
- порушення права на професійну правничу допомогу.

Рекомендації, надані за результатом попереднього відвідування, були виконані частково, а саме:

проведено ремонтні роботи у приміщеннях збірного відділення для тимчасового тримання ув'язнених та лазні (*фото 4, 5*);

на території установи облаштовано свердловину для доступу до питної води;

проведено ремонтні роботи та приведено у відповідність до санітарно-гігієнічних вимог камерні приміщення № 682 та № 684.

II. ФАКТИ, ВИЯВЛЕНІ ПІД ЧАС ВІДВІДУВАННЯ

Захист від катування та інші форми жорстокого поводження (стаття 5 Загальної декларації прав людини, стаття 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, стаття 28 Конституції України).

1. Частиною 1 статті 115 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК) передбачено, що норма жилої площі на одного засудженого не може бути меншою 4 м².

В той же час, на момент відвідування СІЗО у камерному приміщенні № 115, де утримувалося 12 осіб, засуджених до позбавлення волі, загальна площа складала 34,8 м², тобто 2,9 м² на одного засудженого.

Довідково: замірювання площі у камерних приміщеннях здійснювалося з використанням сертифікованого далекоміру «Bosch PLR 25».

Також в одному із камерних приміщень було встановлено перебування одинадцяти утримуваних, у той час, як у ньому було обладнано десять спальних

місць. Тобто один утримуваний тримався без спального місця та змушений спати на підлозі.

Окрім цього, при відвідуванні камерного приміщення № 203 встановлено ліжко, довжина якого складала 1 метр 69 сантиметрів, замість встановлених Державними будівельними нормами 1 метр 90 сантиметрів (*фото б*).

Відповідно до статті 11 Закону України «Про попереднє ув'язнення» (далі – Закон) особам, взятим під варту, надається індивідуальне спальне місце, постільні речі та інші види матеріально-побутового забезпечення.

У пункті 13 сьомої загальної доповіді [CPT/Inf(97)10] Європейський комітет з питань запобігання катувань чи нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання (далі – КЗК) зазначено, що проблема із переповненими камерними приміщеннями призводить до негігієнічних умов, постійної відсутності приватності, перезавантаження медичних служб та інфраструктури установи і тому потребує виправлення.

Окрім цього, вказане вище порушення уже було приводом до подання заяви проти України до Європейського суду з прав людини.

Так, у справі «Смілянська проти України» (*Smilyanskaya v. Ukraine*) (заява № 46196/11 від 21.11.2019), зазначено про неналежні умови утримання у державній установі «Харківський слідчий ізолятор», а саме відсутність особистого простору через порушення норм площі (близько 1 м²) у камерних приміщеннях, де утримувалась заявниця.

За цих підстав Європейський суд з прав людини постановив, що у зв'язку з матеріально-побутовими умовами порушено статтю 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та призначено виплати кошти у сумі 10 тис. євро в якості моральної компенсації.

2. Частиною 2 статті 7 Закону визначено, що основними вимогами режиму в місцях попереднього ув'язнення є роздільне тримання їх у порядку, передбаченому статтею 8 Закону.

Однак вищевказані вимоги Закону службовими особами СІЗО не дотримуються.

Так, зі слів працівників установи та при опитуванні утримуваних осіб встановлено, що всупереч вимогам частини 2 статті 8 Закону у камерних приміщеннях корпусу № 5 особи, взяті під варту, тримаються разом із засудженими до позбавлення волі.

Поряд з цим у СІЗО можливим є вивільнення камерних приміщень, оскільки в ході відвідування в установі перебувала значна кількість засуджених військовослужбовців, щодо яких тривалий час не вирішувалося питання про їх направлення для відбування покарання у дисциплінарний батальйон.

3. У нормативно-правових актах, які регламентують діяльність СІЗО, не передбачено норм щодо фіксації до стін ліжок у карцерах на денний час.

Незважаючи на це в установі збереглися засоби для такої фіксації, що створює умови для можливих зловживань з боку працівників установи та виступає додатковим каральним елементом під час відбуття покарання, так як

ув'язнені та засуджені можуть бути позбавлені можливості сидіти чи лежати на ліжку протягом дня у вільний час (*фото 7*).

4. Під час обходу групою НППМ приміщень їдальні виявлено приміщення площею 1,5 м². Зазначене приміщення обкладене кахельною плиткою, у ньому відсутні полиці та піддони, на яких могли б зберігатися продукти харчування (*фото 8*).

Окрім цього, поруч з даним приміщенням не розміщувалося таблички про його функціональне призначення, двері до зазначеного приміщення містили пристрої для блокування із зовні.

Наявність подібних приміщень в установах закритого типу створює умови для можливих зловживань з боку працівників шляхом замикання у них засуджених, які працювикористовуються у їдальні СІЗО і вчинили певні проступки.

Порушення права на гідні умови тримання (стаття 25 Загальної декларації прав людини, стаття 48 Конституції України).

5. У камерних приміщеннях та лазнях СІЗО встановлено порушення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що забезпечує право на повагу до приватного життя.

Так, санвузли більшості камерних приміщень не містять перегородок, які дозволяють усамітнитись (*фото 9, 10*), що передбачено вимогам правила 19.3 Європейських пенітенціарних правил (Рекомендація № R (2006)2 Комітету Міністрів держав-учасниць) (далі – ЄПП), у зв'язку з чим засуджені та ув'язнені завішують прохід до санвузла простирадлами.

Ліжка у деяких камерних приміщеннях розташовані впритул одне до одного, що не забезпечує засудженим та ув'язненим особистого простору, що передбачено правилом 18.1 ЄПП та пунктом 1 главою 2 розділом II Правил внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 14.06.2019 № 1769/5 (далі – ПВР СІЗО) (*фото 11*).

У приміщеннях загальної лазні та лазні корпусу № 4, яка використовується для ув'язнених жінок, не дотримується право на приватність. Так, порушується вимога правила 19.3 ЄПП через відсутність шторок та душових перегородок, достатніх для усамітнення ув'язнених та засуджених (*фото 12, 13*).

6. Ув'язненим та засудженим не забезпечуються в повному обсязі матеріально-побутові умови, що відповідають правилам санітарії та гігієни, відповідно до вимог статті 11 Закону, статті 115 КВК та пункту 2 глави 3 розділу IX ПВР СІЗО.

Так, у більшості камерних приміщень корпусів № 4 та № 5 брудно, наявний неприємний запах, у камерних приміщеннях значна захаращеність сумками та особистими речами, підлога та санвузли брудні.

У порушення вимог пункту 8.13.5 Норм забезпечення меблями, інвентарем і предметами господарчого призначення слідчого ізолятора, затверджених

наказом Міністерства юстиції України від 27.07.2012 № 1118/5, камерні приміщення не забезпечені бачками з питною водою, ув'язнені та засуджені змушені вживати воду з централізованого водогону.

Окрім цього, у порушення статті 115 КВК та Норм забезпечення осіб, взятих під варту, постільними речами, одягом і взуттям, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 08.10.2014 № 527, ув'язнені та засуджені не забезпечуються чистими матрацами, наволочками та подушками (*фото 14*).

7. Відповідно до пункту 1 глави 4 розділу I ПВР СІЗО ув'язнені і засуджені мають право залежно від площі камери користуватися холодильниками із загальним об'ємом до 280 літрів, у тому числі одержаними від родичів або інших осіб, придбаними через торговельну мережу.

Однак під час обходу установи та спілкування із засудженими та ув'язненими встановлено випадок, коли у камері № 117 адміністрація не дозволяє встановити холодильник, куплений за кошти утримуваних осіб.

Ця ситуація призводить до того, що ув'язнені та засуджені змушені зберігати продукти харчування без охолодження або заморожування, що значно збільшує ризик харчових отруєнь і зараження кишково-шлунковими інфекціями.

Окрім цього, під час проведення конфіденційного спілкування із особами, які відносяться до особливо вразливої категорії, останні скаржились на те, що адміністрація установи не дозволяє мати у камері засоби особистої гігієни (мило, зубну пасту, зубну щітку та інше), що є порушенням додатку 2 ПВР СІЗО.

Порушення права на життя (стаття 3 Загальної декларації прав людини, стаття 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, стаття 27 Конституції України).

8. У СІЗО порушуються вимоги Правил пожежної безпеки в Україні, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 30.12.2014 № 1417.

Зокрема розетки, якими користуються ув'язнені та засуджені, перебувають у незадовільному технічному стані, а електродроти оголені.

Такий стан справ може призвести до ураження засуджених чи персоналу установи електричним струмом та становить загрозу для життя, здоров'я та інших негативних наслідків (*фото 15, 16*).

Порушення права на охорону здоров'я та медичну допомогу (стаття 25 Загальна декларація прав людини, стаття 49 Конституції України).

9. Під час проведення конфіденційного спілкування до групи НПМ звернувся ув'язнений [REDACTED] який скаржився на бездіяльність медичних працівників та ігнорування виказаним ним скарг на здоров'я, зокрема на те, що він тривалий час не може отримати медичної допомоги від працівників Харківської міської медичної частини № 27 філії державної установи «Центру охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України» в Харківській та Луганській областях.

Порушення права на підтримання контактів із зовнішнім світом (стаття 110 Кримінально-виконавчого кодексу України, Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями).

10. Важливим питанням для ув'язнених та засуджених є підтримка постійних зв'язків зі своєю родиною та контакт із зовнішнім світом. Відповідно до статті 9 Закону та пункту 1 глави 4 розділу I ПВР СІЗО, особи, взяті під варту, мають право одержувати передачі, посилки та грошові перекази.

Під час відвідування ув'язнені та засуджені скаржились на те, що персонал установи не приймає посилки. Керівництвом СІЗО зазначено, що призупинено передачу речей та предметів утримуваним родичами та іншими особами.

У другій загальній доповіді КЗК [СРТ/Inf(92)3] зазначено, що будь-яке обмеження контактів із зовнішнім світом повинно мотивуватись виключно серйозними мотивами безпеки або ж нестачею ресурсів.

Інші порушення.

11. У порушення вимог пункту 6 глави 4 розділу IV ПВР СІЗО, керівництвом не організовано ведення журналу обліку продуктів харчування, що видаються ув'язненим або засудженим перед відправленням за межі установи. Таким чином, підтвердити отримання ув'язненими або засудженими продуктів харчування у дні відправлення з установи є неможливим та дає останнім підстави стверджувати, що при вибутті з установи вони продуктів харчування не отримували.

Враховуючи практику Європейського суду з прав людини (наприклад справа «Корнейкова та Корнейков проти України» (заява № 56660/12, від 24.03.2016) (Korneykova and Korneykov v. Ukraine), у разі подання до нього скарг ув'язненими або засудженими щодо незабезпечення їх продуктами харчування адміністрацією установи, умови тримання цих осіб можуть бути визнаними такими, що порушують вимоги статті 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, та присуджено відповідні компенсації.

III. РЕКОМЕНДАЦІЇ

Державній установі «Харківський слідчий ізолятор»:

1. Опрацювати питання щодо дотримання встановленої норми площі з розрахунку на одного ув'язненого та засудженого згідно вимог національного законодавства та практики Європейського суду з прав людини;

2. Переглянути практику утримування разом осіб, взятих під варту, та засуджених до позбавлення волі;

3. Демонтувати замки відкидних ліжок у карцерах;

4. Вжити додаткових заходів щодо створення належних умов для реалізації права ув'язненим та засудженим на приватність та особистий простір;

5. Забезпечити дотримання правил санітарії та гігієни в камерних приміщеннях для ув'язнених та засуджених;

6. Забезпечити реалізацію права передбаченого пунктом 1 главою 4 розділу I ПВР СІЗО щодо користування холодильниками із загальним об'ємом до 280 літрів (не більше одного холодильника на камеру або житлову секцію);

7. Забезпечити дотримання вимог Правил пожежної безпеки в Україні, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 30.12.2014 № 1417;

8. Організувати ведення журналу обліку продуктів харчування, що видаються ув'язненим або засудженим перед відправленням за межі установи;

9. Забезпечити реалізацію права ув'язнених та засуджених одержувати передачі.

До звіту додаються: фотознімки на 5 арк. в 1 прим.

Керівник групи НПМ

**Заступник директора Департаменту –
начальник відділу інспектування
об'єктів контролю в правоохоронних,
судових органах та військових
формувань**

Віталій ХВЕДЧУК

Фотознімки до звіту

Фото 1

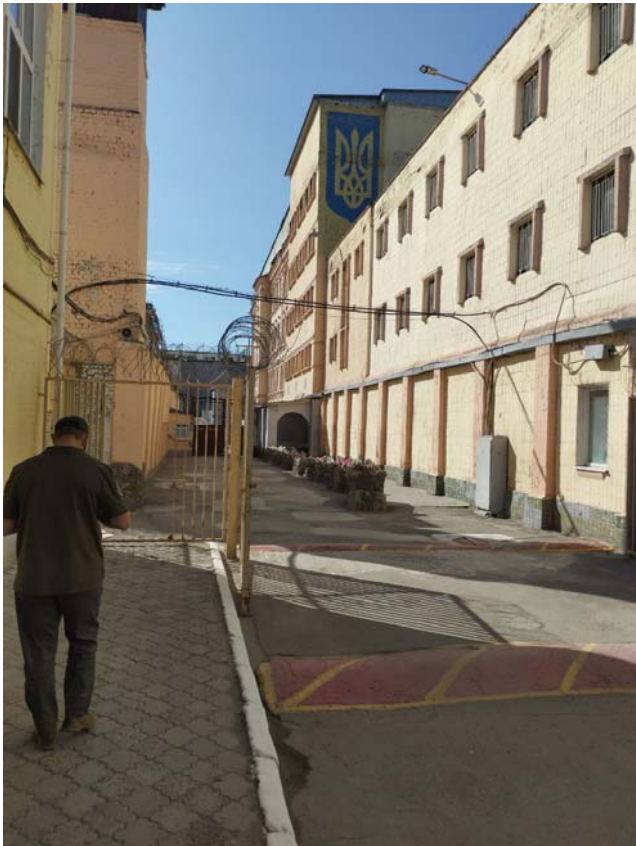

Фото 2

Фото 3

Φοτο 4

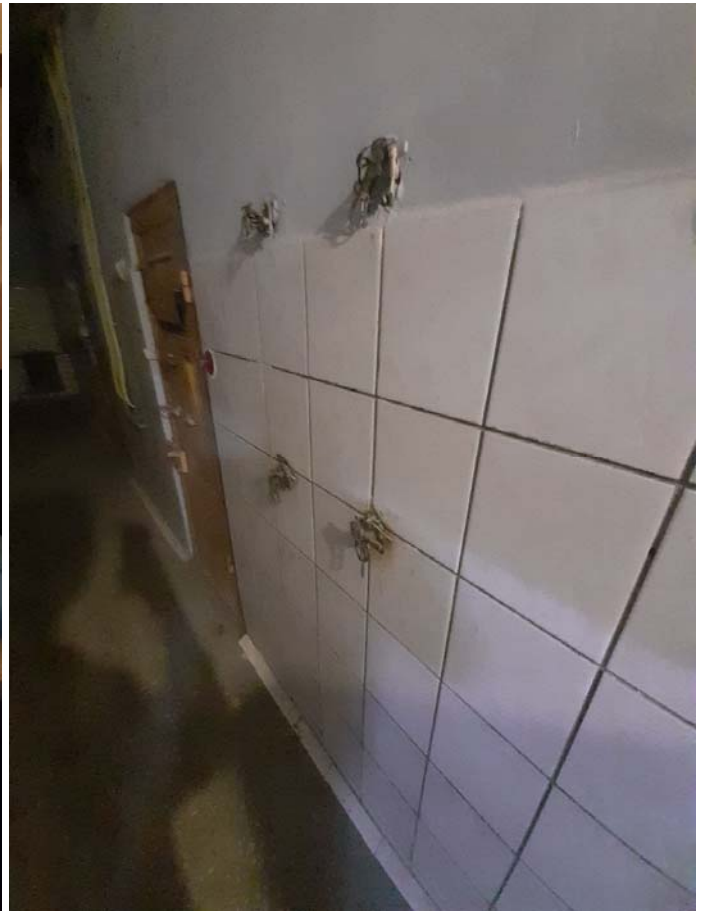
Φοτο 6

Φοτο 5

Φοτο 7

Φοτο 8

Φοτο 9

Φοτο 10

Φοτο 11

Φοτο 12

Φοτο 13

Φοτο 14

Φοτο 15

Фото 16

